

Jesper Andersson
Enheten för samhälle och kulturmiljö
Handläggare i klimatanpassning
Tfn: 010-223 93 06

Miljö- och energidepartementet
103 33 Stockholm

Underlag till kontrollstation 2015 för anpassning till ett förändrat klimat. SMHI, Klimatologi Nr 12, 2015

Länsstyrelsen i Gotlands län har fått ovanstående utredning på remiss av Miljö- och energidepartementet för synpunkter på förslagen eller materialet.

Sammanfattning

Länsstyrelsen välkomnar utredningens förslag till en färdplan och instämmer med samtliga av de fyra huvudslutsatserna och deras betydelse för det fortsatta klimatanpassningsarbetet. Länsstyrelsen anser dock att punkt ett och fyra är mera brådskande och behöver prioriteras:

- Regelverk behöver anpassas, roller och ansvar samt strategier och mål måste tydliggöras
- Hur kostnader ska fördelas mellan olika aktörer och hur resurser till prioriterade åtgärder ska säkerställas, behöver klarläggas

Länsstyrelsen delar utredningens slutsatser om att det nu är viktigt att organisera tydliga roller, fördela ansvar och förenkla regelverk. Här ser länsstyrelsen positivt på utredningens syn på länsstyrelsens roll som en kompetent tvärsektoriell och samlande regional aktör. Det finns också ett stort behov av att säkerställa en långsiktig finansiering av det lokala och regionala klimatanpassningsarbetet. För länsstyrelserna är finansiering nödvändig för att kunna fullfölja sitt uppdrag enligt länsstyrelseinstruktionen som samordnare av arbetet på regional nivå med anpassning till ett förändrat klimat. Även kommunerna är i behov av finansiering eftersom det är i kommunerna som mycket av det praktiska arbetet med åtgärder och insatser kommer att genomföras.

Ur ett gotländskt perspektiv är det viktigt att ta hänsyn till den brist på rent vatten som kan uppstå på grund av ett förändrat klimat. De areella näringarna på Gotland är beroende av vatten och det kan leda till en konkurrenssituation om kvantiteten eller kvaliteten på vattnet brister. Länsstyrelsen hade önskat att denna problematik behandlats mera ingående i utredningen.

Den rika natur- och kulturmiljön betyder också väldigt mycket för Gotland. Eftersom den kan komma att påverkas negativt av ett förändrat klimat vill länssty-

relsen att kulturarvet ska få en framträdande roll inom de satsningar som planeras för klimatanpassningsarbetet.

Länsstyrelsen är generellt sett positiv till integreringen av klimatanpassning och miljömålsarbetet men att hänsyn måste tas till de regionala skillnader som finns i landet. Länsstyrelsen ser också möjligheter till att förbättra och utveckla det regionala krisberedskapsarbetet om det tas fram gemensamma metoder och verktyg för att bedöma konsekvenserna kopplade till ett förändrat klimat. Slutligen anser länsstyrelsen att det i utredningen kan göras fler kopplingar till regeringens arbete med att främja svensk miljöteknikexport.

Länsstyrelsens synpunkter på färdplanen

Organisation

Förslaget (3:6) om att berörda sektors- och expertmyndigheter får inskrivet i sina instruktioner att de ska initiera, stödja och följa upp klimatanpassningsarbetet inom sitt ansvarsområde tycker länsstyrelsen är bra även om det redan ingår i vissa myndigheters verksamheter. På sikt kommer förslaget förhoppningsvis leda till att klimatanpassningsarbetet får ett bredare genomslag både lokalt, regionalt och nationellt.

Nationell strategi

Länsstyrelsen välkomnar förslaget (3:1) att en nationell strategi och handlingsplan tas fram, samt att rutiner för uppföljning etableras. Länsstyrelsen instämmer även med strategins centrala syfte som ska vara att tydligöra ansvarsfördelningen som ska råda mellan stat, kommun, näringsliv och den enskilde.

Länsstyrelsernas arbete

Länsstyrelsen välkomnar förslaget (3:11) att länsstyrelserna ska tilldelas långsiktig finansiering för regionalt samordningsansvar för klimatanpassning i länen. I länsstyrelseinstruktionen står det att *länsstyrelsen ska samordna arbetet på regional nivå med anpassningen till ett förändrat klimat*. För att länsstyrelserna ska kunna genomföra sitt uppdrag på ett tillfredställande sätt krävs finansiering. Vilket innebär att få kontinuitet i arbetet och skapa förutsättningar för en långsiktig samverkan med regionala och lokala aktörer. Här kan länsstyrelsen också se att det finns en stark koppling till förslaget (3:12) om integrering av klimatanpassning i kommunala verksamheter.

Kommunernas arbete

Länsstyrelsen instämmer med målsättningen att klimatanpassningen ska integreras i kommunala verksamheter och välkomnar förslaget (3:12) att en nationell finansiering ges till kommuner för en tidsbegränsad samordnad funktion för klimatanpassning.

Länsstyrelsen är dock tveksam till hur stödet (en miljon kronor per kommun och år) ska delas ut. Storleken på stödet bör istället bedömas utifrån varje kommuns specifika behov. Behovet av stöd kan mellan kommunerna se väldigt olika ut. Länsstyrelsen föreslår ett alternativ där samtliga kommuner får en mindre basfinansiering än det föreslagna beloppet, men som sedan kan kompletteras med en ansökan om ytterligare stöd. Det skulle innebära att små kommuner med mindre administrativa resurser för ansökningar får ta del av stödet utan att för den skull låsa upp pengar som bättre kan behövas någon annanstans.

Finansiering

Förslaget (3:23) om att regeringen behåller och utökar anslaget för skydd mot naturolyckor (2:2) välkomnas av länsstyrelsen. Länsstyrelsen anser att en ny definition bör tas fram med utökad finansiering av skydd även mot andra naturolyckor som till exempel värmeböljor, torka och skogsbränder. Det skulle leda till en mer rättvis fördelning av medlen. På Gotland är problemen med till exempel ras och skred nästa obefintliga samtidigt som värmeböljor, torka och vattenbrist kommer bli allt vanligare.

Regelverk

Länsstyrelsen delar bilden av att det finns ett behov av en anpassning och tydliggörande av det befintliga regelverket (3:10). Att regeringen ger en särskild utredare i uppdrag att se över lagstiftning och regelverk för att förenkla och effektivisera klimatanpassningen av Sverige är mycket positivt. Att förenkla för aktörer som arbetar med klimatanpassning att tolka och använda redan existerande lagar bör vara ett av huvudmålen med en sådan utredning.

Övriga synpunkter

Miljömål

Länsstyrelsen instämmer i förslaget (3:8) att ge Naturvårdsverket ansvaret tillsammans med miljömålsansvariga myndigheter i uppdrag att se över förutsättningarna att nå miljömålen med hänsyn till klimatförändringarna. Länsstyrelsen vill dock betona vikten av att Länsstyrelserna involveras i arbetet med avseende på regionala skillnader.

Länsstyrelsen välkomnar även förslaget (3:9) att Miljömålsrådet får i uppgift att väga in effekter av klimatförändringar i sitt arbete. Detta med tanke på att vägledningen från respektive målmyndighet för arbetet med miljömålen på regional nivå är mycket viktig.

Länsstyrelsen är generellt positiv till förslaget (9:28) om att samordna uppdragen kring miljömål och klimatanpassning. Dock anser länsstyrelsen att det inte enbart bör handla om uppdraget kring åtgärdsprogram för miljömålen. Det finns främst två anledningar till detta:

1. En viktig grund för miljömålsarbetet är den årliga uppföljningen av miljö kvalitetsmålen där behov av fortsatt arbete och åtgärder identifieras. Länsstyrelsen anser att miljömålen i den årliga uppföljningen borde belysas ur ett klimatanpassningsperspektiv för att kunna utgöra en grund för prioriteringar i länet.

Länsstyrelsen vill även påpeka att riktlinjer och anvisningar kommer från Naturvårdsverket. Naturvårdsverket behöver därför ange riktlinjer för detta och prioritera frågan gentemot länsstyrelserna om klimatförändringar och klimatanpassning ska kunna lyftas i den årliga uppföljningen. Att beakta klimatanpassning i den årliga uppföljningen skulle också underlättas av att nya indikatorer med fokus på ett förändrat klimat införs.

2. Det ser väldigt olika ut mellan länen och hur länsstyrelserna valt att ta sig an uppdraget med åtgärdsprogrammen. Länsstyrelsen i Gotlands län arbetar med åtgärdsprogrammen målgruppsvis. Under 2015 är det länets besöksnäring som är i fokus och då är miljöåtgärder inom företagen i många fall inte möjliga att koppla till något eller några specifika miljömål. Det är mera relevant att prata om generationsmålet. Det är miljönyttan och företagens möjligheter som är i fokus. I samarbetet med näringslivet, och särskilt små företag som på Gotland, är det viktigt att förenkla miljöarbetet och konkretisera det. I de flesta fall är det svårt att lyfta in klimatanpassning i den samverkan.

Länsstyrelsen vill i sammanhanget kommentera två sakfel. På sida 229 skrivs *Hav i balans samt levande kust och skärgård* som det vore två olika miljömål, vilket inte stämmer. På några ställen i underlaget nämns miljömålens delmål. Länsstyrelsen ser gärna att det tydliggörs att regeringen tog bort delmålen ur miljömålssystemet 2012 och kort beskriver det reviderade systemet med preciseringar och etappmål.

Krisberedskap

Länsstyrelsen välkomnar förslagen att utveckla en metod för att beräkna värsta möjliga korttidsnederbörd (8:1); att myndigheten för samhälls skydd och beredskap (MSB), i samarbete med SMHI, får fortsatta medel till vägledning för skyfallskar teringar (8:2); samt att SMHI får i uppdrag att leda en kommitté med uppgift att ta fram en beräkningsmetod för dimensionering till skydd mot extrema havsnivåer (8:4). Länsstyrelsen ser fördelarna med ovanstående förslag då de bidrar till att ta fram gemensamma metoder för att analysera konsekvenserna kopplade till klimatförändringarna. Vilket i sin tur kommer att underlätta det preventiva arbetet med naturolyckor både lokalt och regionalt.

Länsstyrelsen instämmer även med förslaget (10:2) att ett rikstäckande system för konsekvensbaserade varningar för regional och lokal nivå ska tas fram i ett samarbete mellan SMHI, MSB, länsstyrelserna och kommunerna. Länsstyrelsen anser att förslaget är relevant och bör kompletteras med ett informationsarbete riktat mot allmänheten. Syftet är att informera allmänheten om vilka anpassningsåtgär-

der den enskilde kan vidta; samt informera om vilket ansvar som ligger hos den enskilde respektive staten och kommunerna vid händelse av klimatrelaterade händelser och naturolyckor.

Hit hör åtgärder för att öka medborgarnas egen förmåga att klara sig vid kriser och störningar. Ett bra exempel är Göteborgs stads kampanj ”72 timmar” där stadens medborgare uppmanas att förbereda en ”krislåda” för att själva kunna klara sig i tre dygn. En nationell implementering skulle höja krisberedskapsförmågan i samhället avsevärt vilket är av stor vikt när klimatförändringarna påverkar det som vi idag identifierar som samhällsviktiga verksamheter.

Kulturmiljö

Länsstyrelsen anser att samtliga förslag i utredningen om kunskapsuppbyggnad och metodutveckling för att skydda kulturarvet är viktiga och nödvändiga. Det kan dock konstateras att det är ett väldigt stort fokus på det materiella kulturarvet: byggnader, fornlämningar, arkiv och samlingar. Länsstyrelsen hade önskat se ett större fokus på det immateriella kulturarvet som i utredningen lyfts fram mycket sparsamt.

Länsstyrelsen bedömer förslaget (10:7) att Riksantikvarieämbetet får i uppdrag att identifiera typbyggnader med geografisk och åldersmässig spridning för årlig inomhuskontroll, mätningar och tillståndskontroller som bra. Länsstyrelsen anser dock att anpassningen även ska gälla det växande, föränderliga biologiska kulturarvet.

Länsstyrelsen anser att förslag kring det immateriella kulturarvet och våra traditioner kring skötsel av landskap ska identifieras. Eventuellt kan Riksantikvarieämbetets andra förslag att ta fram informationsmaterial om hur lokala krafter kan förebygga skador på kulturarv genom okulär besiktning bidra till detta.

Inom satsningarna som planeras för klimatanpassningsarbetet är det väsentligt att kulturarvet får en framträdande roll. Eftersom ”*kulturarvet ska genomsyra alla samhällsområden och att alla myndigheter oavsett inriktning ska värna kulturarvet*”(sida 176) bör arbetet med kulturarvsfrågor i relation till klimatförändring ges ökade resurser.

Vatten

Länsstyrelsen hade önskat att klimatanpassningens effekter av ett torrare klimat lyfts fram tydligare i utredningen. Enligt scenarier om framtida klimatförändringar så kommer dagens situation med liten grundvattenbildning och låg grundvattentillgång under sensommaren att förstärkas i sydöstra Sverige. Eftersom grundvatten redan idag bedöms vara en begränsad resurs på Gotland kommer klimatförändringarna troligen att ytterligare öka hotet mot vattenförsörjningen. En konkurrenssituation om vattenresurserna är att vänta under framförallt torra somrar. Denna kommer omfatta försörjningen av det kommunala, den enskildes och jord-

brukets dricksvatten- och bevattningsbehov. Här vill länsstyrelsen återigen poängtera vikten av förslaget (3:23) om att regeringen behåller och utökar anslaget för skydd mot naturolyckor (2:2) men att en ändring sker så att det inkluderar fler typer av naturolyckor.

Länsstyrelsen vill betona att det krävs mer kunskap om hur grundvatten, dricksvattenkvaliteten och kopplingen mellan grundvatten och ytvatten påverkas av ett förändrat klimat. Det behövs dessutom bättre hydrogeologiska underlag och planeringsverktyg för att kunna skydda viktiga grundvattenmagasin samt bedöma riskerna för saltvatteninträngning i ett förändrat klimat. Länsstyrelsen saknar också en prognostjänst för låga grundvattennivåer.

Länsstyrelsen välkomnar förslaget (9:2) om en utredning kring ansvarsfrågan för tillsynsvägledning av enskilda dricksvattenanläggningar, men ser också att förslaget bör utvidgas. Flera undersökningar visar att det finns stora problem med vattenkvaliteten vid enskild vattenförsörjning.

På Gotland används främst bevattningsdammar till bevattning, och inte vatten från vattendrag eller grundvatten som framförallt diskuteras i utredningen. I diskussionen om behovet att förändra lagstiftningen gällande markavvattning så finns även ett behov av att se över lagstiftningen om anläggande av bevattningsdammar.

Länsstyrelsen saknar även en diskussion om större enskilda vattentäkter som omfattas av Livsmedelsverkets dricksvattenföreskrifter. Det är idag oklart i vilken omfattning de större enskilda vattentäktarna finns samt vilken vattenkvalitet brunarna har. Ur ett klimatanpassningsperspektiv är det även viktigt att ta hänsyn till enskilda avloppsanläggningar. De kommer att påverkas negativt av ökade översvämningar och periodvis höjda grundvattennivåer, vilket i sin tur ökar risken för smitt- och föroreningsspridning. Länsstyrelsen ser ett behov av användbara verktyg för att tydligt kunna styra hur och var de enskilda avloppsanläggningar ska anläggas.

Jordbruk

Länsstyrelsen hade önskat att jordbruksmarkens värde lyfts fram mer i utredningen. I ett globalt perspektiv kan torka och vattenbrist på grund av klimatförändringar få stora konsekvenser för jordbruket i andra länder. Då kommer troligtvis Sveriges roll som livsmedelsproducent få större betydande. Länsstyrelsen vill därför lyfta fram hur viktigt det är med bra markvård så att jordbruksmarken behåller sin produktionsförmåga. Länsstyrelsen anser också att det ska tas större hänsyn till jordbruksmark vid exploatering och nybyggnation. Som det ser ut idag förstörs stora arealer varje år.

Regional tillväxt

Länsstyrelsen noterar att det är förhållandevis få förslag med bäring på affärsmöjligheter kring klimatförändringar. Här anser länsstyrelsen att det kan göras mer

kopplingar till regeringens arbete med att främja miljöteknikexport. I detta stadium kan det vara viktigt att i högre grad uppmärksamma svenska företag på affärsmöjligheter och verka för att de håller sig i framkant inom området.

Förslaget (7:13) om en utredning av svenska företags behov av generell länderinformation om konsekvenser av klimatförändringar i tredje land, samt lämpliga vägar för att sprida denna information är relevant. Här finns också möjligheter att använda informationen för att analysera utländska marknader för svensk miljöteknikexport relaterad till klimatanpassning.

De som deltagit i beslutet

Beslut i detta ärende, efter föredragning i ledningsgruppen, har fattats av Länsråd Peter Molin med handläggare Jesper Andersson som föredragande. I den slutliga handläggningen har också handläggare i regional tillväxt Johan Gråberg, grundvattenhandläggare Frida Eklund, handläggare Linda Larsson, kust- och havsmiljöhandläggare Andreas Pettersson, miljömålssamordnare Sofia Scholler, miljöskyddshandläggare Fredrik Gustafsson, handläggare i kris och beredskap Mats Lagerqvist, handläggare i kulturmiljöfrågor Anna Karlström, handläggare i kulturmiljöfrågor Beatrice Edman samt ANDT-samordnare Marie-Louise Sehlgård deltagit.

Peter Molin
Länsråd

Jesper Andersson
Handläggare i klimatanpassning